

Ectenia catehumenilor

Prima parte a Sfintei Liturghii se încheie cu o ectenie în care rugăciunea se concentrează asupra celor care nu au primit botezul. Este vorba despre catehumeni, cei chemați să devină creștini, care au dreptul să participe la slujba numai până în acest moment.

Catehumenii sunt cei ce se pregătesc să primească botezul

Denumirea de catehumen vine de la verbul grecesc *catiheo* care înseamnă a răsună, a vesti ceva de pe un loc înalt, a chema. În Noul Testament acest termen este folosit cu sensul de a învăța pe altul prin viu grai. În Biserica primară, termenul de catehumeni este folosit, începând cu Tertulian (secolul al II-lea) pentru a-i desemna pe cei care sunt învățați adevărurile de credință în vederea botezului. Din secolul al II-lea în Biserică se dezvoltă instituția catehumenatului, adică împărtășirea adevărurilor de credință celor ce doreau să devină creștini, în mod organizat, înainte de botez. Catehumenatul atinge apogeul în secolul al IV-lea și începe să dispară spre sfârșitul secolului al V-lea, odată cu generalizarea botezului copiilor.

Catehumenii erau primiți de regula dintre oamenii liberi, cu ocupație onorabilă, iar dintre sclavi cu voia stăpânilor lor. Admiterea în catehumenat o aprecia și aproba episcopul, candidatul fiind prezentat de unul sau mai mulți credincioși care garantau pentru el. După ce episcopul îl cerceta asupra vieții și dorinței de a deveni creștin, el făcea făgăduința de a-și schimba viața. Apoi era consacrat sacramental printr-o rânduială de slujbă numită rânduiala catehumenatului (pastrată și săvârșită până azi înainte de slujba propriu-zisă a Botezului) prin care era eliberat de sub stăpânirea diavolului și își mărturisea credința în Hristos și dorința de unire cu El. După aceea catehumenul era încredințat unui catehet (învățător) care să-l inițieze în adevărurile de credință și primea dreptul să participe la prima parte a Sfintei Liturghii care, pentru această, se numește până azi și Liturghia catehumenilor.

Catehumenatul, care la început dura doar câteva luni, a ajuns ca, pe măsura dezvoltării sale, să se întindă pe o perioadă de doi sau trei ani. Catehumenii erau împărțiți, în funcție de etapa în care se aflau, în două, apoi în trei categorii: catehumenii propriu-zisi, energumenii și fotizumenii (cei pentru luminare). La sfârșitul Liturghiei catehumenilor se făceau rugăciuni speciale pentru fiecare dintre aceste categorii după care părăseau biserica. Până astăzi se păstrează în rânduiala Liturghiei darurilor mai înainte sfințite rugăciunea pentru fotizumeni, rostită începând cu mijlocul Postului Mare. La Liturghiile Sfinților Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare s-a păstrat doar ectenia catehumenilor.

Rugați-vă, cei chemați, Domnului. - Textul liturgic românesc traduce termenul de catehumeni prin „*cei chemați*”. Așa dar „*cei chemați*” pe care diaconul (sau preotul) îi îndeamnă la rugăciune sunt catehumenii.

Cei credincioși, pentru cei chemați să ne rugăm, ca Domnul să-i miluiască pre dânșii. - Doar primul și ultimul îndemn al ecteniei este adresat catehumenilor, această ectenie fiind de fapt o rugăciune a comunității credincioșilor care își exercită preoția împăratească mijlocind pentru catehumeni. Sfântul Ioan Gură de Aur (1) arată că catehumenii nu răspund la cererile ecteniei și sunt trimiși apoi din biserică înainte de începerea Liturghiei euharistice (a credincioșilor) deoarece ei, nefiind botezați, sunt în afara cămărilor împăratești, rugăciunea lor nu este cea a lui Hristos (Ioan 14, 13), nu au libertate filială și trebuie ca alții să le fie mijlocitori. Totuși catehumenii sunt îndemnați, la începutul ecteniei, la rugăciune pentru că rugăciunile credincioșilor nu pot avea efect dacă nu se roagă și ei pentru ei înșiși.

Să-i învețe pre dâșii cuvântul adevărului. - Cuvântul adevărului este conținutul învățaturii pe planul cunoașterii. Numai Dumnezeu îi poate învăța cuvântul adevărului căci nu putem numi pe nimeni învățător pe pământ (Matei 23, 8), toți creștinii sunt ucenicii lui Hristos (Isaia 54, 13) și sunt învățați de Dumnezeu (Ioan 6, 45).

Să le descopere lor Evanghelia dreptății. - Evanghelia nu aduce doar curățirea de păcate ci și îndreptarea prin credință căci „*Hristos Iisus, pentru noi S-a facut înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare*” (I Corinteni 1, 30). Înțelegerea profundă a acestui adevăr face să se nască în om dorința de a se boteza.

Să-i unească pre dâșii cu Sfânta Sa Sobornicească și Apostolească Biserică. - Finalitatea spre care înaintază catehumenii este unirea cu Biserica cea adevărată prin botez.

Mântuiește, miluiește, apară și păzește pre dâșii, Dumnezeule, cu Harul Tău. - Cererea ce rezumă ectenia mare și prin care ne punem sub ocrotirea lui Dumnezeu îndreptându-ne plini de încredere spre El ca spre un Părinte iubitor o rostim acum pentru catehumeni într-o formă ușor modificată cerând în primul rând mântuirea lor.

Cei chemați, capetele voastre Domnului să le plecați. - În încheierea ecteniei catehumenii sunt îndemnați să-și plece capul pentru a primi binecuvântarea. Plecarea capului este gestul prin care omul arată că așteaptă revarsarea bunătăților cerești asupra lui cu conștiința că „*toată darea cea buna și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare*” (Iacov 1, 17). Plecându-și capetele catehumenii arată de asemenea că sunt gata să ia jugul cel bun al lui Hristos (Matei 11, 30).

Rugăciunea de binecuvântare, rostită azi în taină, era spusă la început de către protos cu voce tare ținând mâna asupra capetelor plecate ale catehumenilor. Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur binecuvântarea este dovada că Dumnezeu a primit rugăciunea pentru ei „*căci nu omul este cel ce binecuvîntează ci, prin mijlocirea limbii și a mâinii sale, Împăratului Însuși îi oferim capetele celor prezenți (ale catehumenilor)*”.

Având o forma diferită în Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur și în cea a Sfântului Vasile cel Mare dar fiind asemănătoare în conținut, rugăciunea de binecuvântare este plină de referințe biblice. O vom prezenta în continuare în redacția Sfântului Ioan Gură de Aur:

Doamne, Dumnezeul nostru, Cela ce întru cele de sus locuiești (Psalm 112, 5) și spre cele smerite privești, Care ai trimis mântuire neamului omenesc pre Unul Născut Fiul Tău și Dumnezeu, pre Domnul Nostru Iisus Hristos, - invocarea lui Dumnezeu se face prin afirmarea universalității voinței Sale mântuitoare arătată în Întruparea Mântuitorului.

Caută spre robii Tăi cei chemați, cari și-au plecat grumajii înaintea Ta, și-i învrednicește pre dâșii, la vreme potrivită, de baia nașterii celei de a doua (Tit 3, 5), de iertarea păcatelor (Matei 26, 28) și de veștmântul nestrăciunii; unește-i pre dâșii cu Sfânta Ta Sobornicească și Apostolească Biserică și-i numără pre dâșii cu turma Ta cea aleasă. - se reia cererea ecteniei pentru catehumeni de a fi uniți cu Biserica indicându-se că această unire se face prin botez care este naștere din nou și aduce iertarea păcatelor și veștmântul nestrăciunii. A fi mădular al Bisericii înseamnă a fi numărat în turma cea aleasă a lui Hristos.

În rugăciunea de la Liturgia Sfântului Vasile cel Mare se mai arată că intrarea în Biserică înseamnă asumarea de bună voie a jugului celui bun al lui Hristos (Matei 11, 30) și că prin botez și intrarea în Biserică se deschide calea spre cunoașterea adevăratului Dumnezeu.

Ca și aceștia împreună cu noi să slăvească Preacinstitul și de mare cuviință numele Tău: al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. - Prin intrarea catehumenilor în Biserică ne unim în dreapta slăvire a lui Dumnezeu adică în ortodoxie. Rostind acest ecfonis preotul face semnul sfintei cruci cu buretele peste antimisul pe care l-a desfăcut în timpul ecteniei. Prin aceasta se arată că numai prin cruce putem ajunge la dreapta slavire a lui Dumnezeu.

Câți sunteți chemați, ieșiți. Cei chemați, ieșiți. Câți sunteți chemați, ieșiți. Ca nimenea din cei chemați să nu rămână. - Catehumenii sunt îndemnați acum să părăsească biserica deoarece „*ușa Hristos și Împărăția Sa nu se deschide decât prin botez și mirungerea cu Duhul Sfânt și duce la Potirul euharistic*”.

Ectenia catehumenilor este expresia caracterului misionar al Bisericii

În zilele noastre mulți liturgiști au pus problema scoaterii ecteniei catehumenilor din Sfânta Liturghie argumentând prin aceea că catehumenatul a dispărut încă din secolul al VI-lea și ca urmare această ectenie se adresează unei „*categorii inexistente de asistenți*”. Liturghierul prevede de altfel posibilitatea de a o lăsa afară „*la nevoie*” și în practică acest lucru se întâmplă des.

Și totuși catehumenii nu mai sunt „*o categorie inexistentă de asistenți*”. Se întâmplă azi ca oameni maturi să-și asume calitatea de catehumeni în vederea botezului. Chiar mai mult, după căderea comunismului, în unele Biserici Ortodoxe (Sârba, Rusa etc) a început organizarea catehumenatului pentru cei nebotezați în perioada de ateism și care doresc să devină creștini ortodocși. În aceste condiții ectenia catehumenilor devine foarte actuală.

Mai mult decât atât, după cum sublinia Părintele Alexander Schmemmann, trebuie să înțelegem ca tradiția liturgică păstrează plinătatea ideii și învățaturii despre lume. Adaptând rânduiețile de cult mentalității omului contemporan riscăm să pierdem elemente importante ale tradiției liturgice. De aceea obiceiurile și tradițiile liturgice trebuie evaluate nu raportat la contemporaneitate ci în funcție de măsura în care exprimă prin sine ceva veșnic și esențial. Privită din acest punct de vedere ectenia catehumenilor este expresia liturgică a chemării de bază a Bisericii și anume Biserica îndreptată spre lume cu scopul de a o întoarce la Hristos, este expresia caracterului misionar al Bisericii.

Lumea în care trăim este departe de a fi creștină. Creștinii sunt o minoritate. Mai sunt atâtea zeci de milioane de oameni care nu l-au cunoscut pe Hristos. Ectenia catehumenilor este o rugăciune pentru aceștia și, în același timp, o aducere aminte a misiunii pe care ne-a încredințat-o Hristos: „*Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului*” (Matei 28, 19-20).

De aceea este important ca ectenia catehumenilor să fie menținută în cadrul Sfintei Liturghii, putându-se renunța eventual la îndemnul final adresat catehumenilor pentru a părăsi biserica.